

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

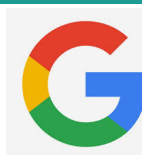
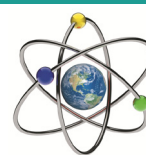
№11
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 310 sahifa,
4-noyabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalar tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Oilaning maktabgacha yoshdagi bolalar estetik tarbiyasidagi o'rni	24
<i>Abdullayeva Ma'sudaxon Abdubannayevna</i>	
Bo'lajak informatika o'qituvchilarini pedagogik faoliyatga metodik tayyorlash texnologiyalari	27
<i>Abdubannoyeva Muxlisaxon Iqboljon qizi, Abdullayev Alibek Qodiraliyevich</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida bulutli xizmatlardan foydalanish zaruriyati	30
<i>Abdullayev Alibek Qodiraliyevich, Turdaliyeva Muslimaxon Jahongir qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar yordamida fortepiano chalishni o'rgatish metodikasi	34
<i>Abduvaxobova Nilufar Abdumannon qizi</i>	
Maktabda fizika fanini o'qitishda innovatsion yondashuv	38
<i>Alinazarova Mahfuza</i>	
Tasavvufdagi "komil inson" konsepsiyasining hozirgi ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv sifatida talqini	43
<i>Aqilxonov Saidolimxon Abdurashid o'g'li</i>	
Tabiiy-ilmiy savodxonlikni shakllantirish omillari va pedagogik shart-sharoitlar	48
<i>Choriyeva Gulbaxor Shotemirovna</i>	
Robototexnika fanini o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanib mustaqil ta'limni tashkil etish	53
<i>Elmonov Sirojiddin Mamadiyarovich</i>	
Xalqaro baholash dasturlarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholash bo'yicha jahon tajribasi	58
<i>Ergasheva S. T.</i>	
Boshlang'ich ta'limda tabiiy fanlar orqali o'quvchilarning kognitiv salohiyatini rivojlantirish	61
<i>Eshmamatova Dilnoza Jovli qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy salohiyatini oshirishda tarbiyachi mahorati	64
<i>Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi</i>	
Bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishni takomillashtirish	68
<i>Hojikarimova Gulasal Tadjaliyevna</i>	
Xorijiy talabalarga o'zbek tilini o'rgatishda elektron platformalar yaratish	71
<i>Jo'rayeva Matluba</i>	
Bo'lajak o'qituvchilar uchun raqamli ta'lim muhitini modellashtirish va uning samaradorlik omillari	74
<i>Komilova Z. X.</i>	
O'qituvchi kasbiy faoliyatida muloqot madaniyati	80
<i>M. Yu. Mahkamova</i>	
Psixologiya fanini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va talabalarda tahliliy fikrlashni shakllantirish masalalari	86
<i>Madazizova Dilfuza Raxmatullayevna</i>	
Integrating Listening and Speaking Skills in ESP (English for Specific Purposes) Classes	90
<i>Madina Tilavova</i>	
Bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida neyropedagogik yondashuvlar	94
<i>N. O. Saidova</i>	
Tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida radiologiya fanini o'qitishda raqamli texnologiyalarning metodologik roli	99
<i>Nazarova Gulchexra Shuxratdjonovna</i>	
Ijodkorlik tushunchasining mohiyati va uning ta'limdagi roli	103
<i>Ochilova Dilbar Isroilovna</i>	
Alaliyani boshqa nutqiy nuqsonlar bilan farqli xarakteristikasi	108
<i>Oripova Zilola</i>	
Ingliz tilini o'qitishda suggestopediya metodini joriy etishning samaradorligi	113
<i>Pulatova Sitara Abdurazzoq qizi</i>	
Oliy ta'lim muassasalari menejerlarining kasbiy-boshqaruv kompetentligi tushunchasi va uning tarkibiy qismlari	118
<i>Qarshiboyev Sharof Egamnazarovich</i>	
Koordinatsion qobiliyatlarni rivojlantirishning yosh badmintonchilar texnik-taktik tayyorgarligiga ta'siri	122
<i>Qurbanova Ilmira Alisher qizi</i>	

Blended Learning	125
Quvandikova Xadicha	
Fizika darslarida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish	129
Raxmanov Valijon Turdaliyevich, O'razaliyev Alijon Xasan o'g'li	
"Qurilish jarayonlari texnologiyasi" fanida loyihalash kompetentligining tarkibiy tuzilmasi va uni raqamli ta'limga moslashtirish	135
Raxmonova Nazokat Umaraliyevna	
Vitagen texnologiyalar asosida talabalar mediamentalitetini rivojlantirishda sun'iy intellekt (AI) dasturlaridan foydalanishning tahliliy modeli	140
Rustamova Nodira Rustamovna	
Talabalarda kooperativ ta'lim asosida motivatsiyani rivojlantirish usullari	145
Sitora Toshmatova	
STEAM yondashuvi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ kompetensiyani shakllantirishning zaruriyati	149
Tashibekova Munajat Xoshimovna	
Musiqqa ta'limining pedagogik asoslari va metodik tizimi	153
Toshpulatova Said Kuzibaevna	
Texnologiya fanini o'qitishda eng samarali metodlardan foydalanish	158
Turdiyeva Shahzoda Eshdavlat qizi	
Enhancing University Students' Self-Directed Learning Through Edtech Tools	161
Ulasheva Lobar	
Fanlararo loyiha ishlarini tashkil etish orqali o'quvchilarning dizayn fikrlash salohiyatini oshirish	164
Valiyeva Nargiza Athamboyevna	
Alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarning kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik-psixologik asoslari	169
Xakimova Sarvinov Sharifjon qizi	
Sun'iy intellekt asosida yaratilgan ta'lim platformalari: samaradorlik tahlili va pedagogik yondashuvlar	173
Xanbabayev Xakimjon Ikramovich, Erkinov Jasurbek Hasanjon o'g'li	
Tasavvufdagi "muhosaba" va "tafakkur" amallarining o'z-o'zini refleksiya metodlari sifatida qo'llanilishi	176
Xoshimov Nuriddin Mamadaliyevich	
Milliy sport va ommaviy o'yinlarning badiiy-estetik ahamiyati	182
Yaxyayeva Sojida Abdurahimovna	
Ota-ona mehrining bola psixologiyasiga ta'siri	185
Yulchiyeva Shohsanam Dilshod qizi	
Nutq rivojlanishi orqada qolgan bolalarda qo'llaniladigan innovatsion usullari samaradorligi	189
Ahmedova Nargiza Muzaffarovna	
Факторы, сдерживающие развитие науки в контексте требований к диссертационным работам	193
Зайналов Жахонгир Расулович, Нурмухамедов Аббос Мамадалиевич, Шадманов Камолиддин Кажакджанович, Самигова Нодира Хамидуллаевна	
Структура и стратегии развития предметных компетенций	197
Наимова Мафтунабону Файзулложоновна	
Психологическая консультация: современная практика, задачи и перспективы развития	203
Раупова Шохида Ахроровна	
Подготовка будущих педагогов к инклюзивному обучению детей с ограниченными возможностями здоровья: задачи и перспективы	207
Сайфутдинова Насиба Нурматовна	
Формирование иноязычной грамотности у курсантов военных вузов: социально-психологические факторы	211
Сулейманова Нилуфар Камиловна	
O'qituvchi shaxsiy kompetensiyasining mohiyati va pedagogik faoliyatdagi o'rni	214
Abdiraxmonova Guliston Muzaffar qizi	
Bolalarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish jarayonining milliy va umuminsoniy tamoyillari	218
Abdumutalipova Gulshodaxon Nurbek qizi	
Fuqarolik jamiyatida huquqiy madaniyat va uni rivojlantirish jarayonlari	221
Abdusalimova Shaxnoza Quduratullayevna	
Ta'lim menejmenti tizimida o'qituvchining nutq madaniyatini rivojlantirish strategiyalari	224
Abduxalilova Iroda Nozimxonovna	

O'zbekistonda yoshlarni ijtimoiy-pedagogik hamkorlikda tarbiyalashda "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi"ning ustuvor vazifalari	229
Abirova Umida Nazarovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini inklyuziv ta'lim sharoitida differensiyalashtirilgan dars mashg'ulotlarini tashkil etishga o'rgatish (kompetentligini shakllantirish/rivojlantirish) usullari.....	232
Adhamova Diyora Sanjar qizi	
Musobaqa faoliyati samaradorligini oshirishda sambochilarning energiya sarfi va tiklanish mexanizmlari tahliliy	239
Tangriyev Abdukarim Tovashevich	
Aksiologik yondashuv asosida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining harakat faolligini takomillashtirishning ijtimoiy-pedagogik zaruriyati.....	244
Hafizov Shahriyor Shavkatovich	
Bo'lajak tarbiyachilarning transversal: tanqidiy va innovatsion fikrlash kompetensiyalari	248
Jaloliddinova Maftunaxon Mahmudjon qizi	
Axborotning gnoseologik mohiyati.....	256
Kamolova Munajatxon Jaloldinovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish yo'llari	259
Mamatova Aziza Bo'riboyevna	
Akademik litseylarda kimyo fanini o'qitishda raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari.....	262
Maxamadiyev Sharofiddin Jumaboyevich	
Pedagogik oliy ta'limda talabalarining kasbiy ijtimoiylashuvini korporativ madaniyat asosida rivojlantirish metodikasi.....	267
Maxkamova Dilafruz Aliyevna	
Bo'lajak o'qituvchilar uchun xorijiy tillarni o'qitishda lingvomadaniy yondashuv	271
Normamatova Kamola Gulmamat qizi	
O'zbek tili izohli lug'atida iboralarning grammatik tavsifi (bosh komponentli iboralar misolida).....	274
S. Sh. Azamatova	
Oila instituti va gender tenglikni ta'minlashning ijtimoiy-huquqiy muammolari	277
Salayeva Aziza Muhammadmurot qizi	
Gender yondashuv asosida talaba-qizlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning namunaviy mezonlari.....	282
Xolova Mohigul Shavkatovna	
Pedagogika yo'nalishi talabalari huquqiy savodxonligini rivojlantirish metodlarini takomillashtirish.....	287
Xudoyberganov Atham	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida leksik komponentlikni TRIZ texnologiyasi yordamida rivojlantirish	291
Zokirova Sohiba Muxtoraliyevna, Fayzullayeva Nazokat Uchqun qizi	
Цифровизация и трансформация образования как социально-педагогическое явление	295
Кадирова Наргиза Азаматовна	
Методика формирования креативного мышления у студентов-филологов на основе проблемно-ориентированных заданий (на материале английского языка)	298
Мамырбаева Дина	
Структура и стратегии развития предметных компетенций	304
Наимова Мафтунабону Файзулложоновна	

TASAVVUFDAGI “MUHOSABA” VA “TAFAKKUR” AMALLARINING O‘Z-O‘ZINI REFLEKSIYA METODLARI SIFATIDA QO‘LLANILISHI

Xoshimov Nuriddin Mamadaliyevich

Tadqiqotchi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tasavvuf ta’limotida markaziy o‘rin tutuvchi “muhosaba” (o‘z-o‘zini hisobga tortish) va “tafakkur” (chuqur fikrlash, ma’noli mulohaza) amallarining mazmuni zamonaviy pedagogika hamda ta’lim psixologiyasidagi o‘z-o‘zini refleksiya konsepsiyalari bilan qiyosiy tahlil qilinadi. Mazkur amallar tarixiy-manbaviy manzarada al-G‘azoliy, Rumi, Qushayriy, Naqshbandiya va Kubraviya maktablari risolalari asosida konseptual rekonstruksiya qilinadi; ulardagi ma’naviy-tarbiyaviy mexanizmlar self-regulyatsiya, metakognitsiya, ongli diqqat, affektiv-ijtimoiy kompetensiya kabi zamonaviy tushunchalar bilan bog‘lanadi. Metodologiya matnshunoslik, aksiologik tahlil va qiyosiy-diskursiv yondashuvlarga tayanadi. Muhokamada “muhosaba” va “tafakkur”ning shaxsga yo‘naltirilgan ta’limdagi motivatsion barqarorlikni kuchaytirish, ichki nazoratni rivojlantirish, emotsional regulyatsiyani qo‘llab-quvvatlash va ma’naviy-etika asoslarini aktual holga keltirishdagi roli ochib beriladi. Natijalarda ushbu amallarning dars va ta’lim muhitida refleksiv yozuv, jim mulohaza, maqsad-natija muvofiqligini tekshirish, kundalik muhosaba va suhbat-refleksiya shakllari bilan moslashuvchan integratsiyasi uchun nazariy asos va tamoyillar ishlab chiqiladi. Xulosada tasavvufiy refleksiyaning instrumentallasuvi, ya’ni ruhiy-axloqiy mazmunni yo‘qotmay didaktik jarayonlarga joylashtirish uchun ehtiyotkorlik, ixtiyoriylik va insonparvar muhit talab etilishi ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar: tasavvuf, muhosaba, tafakkur, o‘z-o‘zini refleksiya, metakognitsiya, self-regulyatsiya, ijtimoiy-emotsional o‘rganish, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim.

Abstract: This article presents a comparative analysis of the Sufi concepts of muhosaba (self-accounting, introspection) and tafakkur (deep contemplation) with modern pedagogical and educational psychology theories of self-reflection, metacognition, and self-regulation. These spiritual practices are conceptually reconstructed based on classical treatises by al-Ghazali, Rumi, Qushayri, and the Naqshbandiyya and Kubrawiyya schools. Their moral-educational mechanisms are interpreted in connection with contemporary notions such as conscious attention, affective-social competence, and self-directed learning. The study employs textual analysis, axiological interpretation, and comparative-discursive methodology. The discussion reveals the role of muhosaba and tafakkur in strengthening motivational stability, enhancing inner control, supporting emotional regulation, and revitalizing ethical awareness within learner-centered education. The results propose theoretical principles for integrating these Sufi reflective practices into teaching – through reflective journaling, silent contemplation, goal–outcome alignment, daily self-assessment, and dialogue-based reflection. The conclusion emphasizes that the instrumentalization of Sufi reflection requires caution, voluntariness, and a humanistic environment to preserve its spiritual and moral essence in pedagogical contexts.

Key words: Sufism, muhosaba, tafakkur, self-reflection, metacognition, self-regulation, socio-emotional learning, learner-centered education.

Аннотация: В статье проводится сравнительный анализ понятий “мухосаба” (самоотчёт, самоанализ) и “тафаккур” (глубокое размышление), занимающих центральное место в суфийском учении, с концепциями саморефлексии, метакогниции и саморегуляции в современной педагогике и психологии образования. Указанные духовные практики реконструируются на основе трактатов аль-Газали, Руми, Кушайри, школ Накшбандия и Кубравия, а также сопоставляются с современными теориями сознательного внимания и социально-эмоционального обучения. Методологическую основу исследования составляют текстологический, аксиологический и сравнительно-дискурсивный подходы. В дискуссии раскрывается роль “мухосабы” и “тафаккура” в укреплении мотивационной устойчивости личности, развитии внутреннего контроля, эмоциональной регуляции и нравственных оснований в личностно-ориентированном обучении. В результате формулируются теоретические принципы интеграции данных духовно-рефлексивных практик в образовательный процесс – через формы рефлексивного письма, молчаливого размышления, анализа соответствия целей и результатов, а также ежедневной самооценки и беседы-рефлексии. В заключении подчеркивается необходимость бережного и гуманистического подхода к инструментализации суфийской рефлексии, чтобы сохранить её духовно-нравственную сущность в образовательной среде.

Ключевые слова: суфизм, мухосаба, тафаккур, саморефлексия, метакогниция, саморегуляция, социально-эмоциональное обучение, личностно-ориентированное образование.

KIRISH

Sharq ma'naviy tafakkurida tasavvuf insonning o'zini anglash, ruhiy poklanish va ezgulik amaliyotlari orqali komillikka yetaklovchi yo'l sifatida talqin etiladi. Bu yo'lning amaliy ustunlari orasida "muhasaba" va "tafakkur" alohida mavqega ega bo'lib, birinchisi – nafs holatini tekshirish va amal-niyat muvofiqligini kuzatish qobiliyatini, ikkinchisi esa borliq ma'nolari, insoniy vazifa va ilohiy hikmatlar ustida chuqur fikrlash madaniyatini shakllantiradi. Zamonaviy ta'lim paradigmalari esa o'quvchini faqat bilish subyekti emas, balki refleksiv, o'zining o'qish jarayonini boshqarishga qodir, emotsional-ijtimoiy jihatdan barqaror shaxs sifatida ko'rishga intiladi. Shunday ekan, tasavvufiy muhasaba va tafakkur amallarini o'z-o'zini refleksiya metodlari sifatida qayta talqin qilish mantiqan zarur, chunki ular shaxsga yo'naltirilgan ta'limning motivatsion, metakognitiv va aksiologik tayanchlarini mahalliy ma'naviy madaniyat bilan uzviy bog'laydi.

Hozirgi ta'lim tizimida refleksiya tushunchasi ko'pincha kognitiv nazorat strategiyalari, o'rganishga yo'naltirilgan o'zini baholash, maqsadlarni tekislash hamda tajribadan ma'no chiqarish bilan bog'liq holda qo'llanadi. Biroq refleksiya faqat aqliy amaliyot emas, balki axloqiy va emotsional qatlamlarga suyanan murakkab madaniy faoliyatdir. Tasavvuf bu murakkablikni qadimdan metodik shaklga solgan, uni kundalik amaliy o'zgarishlar bilan bog'lagan va shaxsiy mas'uliyatni ustuvor qilgan. Shu bois, tasavvufiy refleksiya amaliyotlarini o'quv muhitida qo'llash shaxsning ichki motivlarini uyg'otish, maqsad-niyatni musaffolash, o'zini tahlil va nazorat qilish ko'nikmalarini mustahkamlashda samarali bo'lishi mumkin.

Ushbu maqola "muhasaba" va "tafakkur"ni nazariy jihatdan rekonstruksiya qilib, ularning mohiyatini ta'lim psixologiyasi va didaktikadagi refleksiya yondashuvlari bilan uyg'unlashtirishni maqsad qiladi. Qolaversa, mazkur amallarni ta'lim amaliyotiga integratsiya qilishda diniy-e'tiqodiy majburiylikdan qat'i nazar, insonparvar va ixtiyoriy qatnashuvni saqlagan holda madaniy-aksiologik resurs sifatida tatbiq etish imkoniyatlari muhokama qilinadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

O'zbekistonlik olimlar tasavvufning ma'naviy-psixologik va pedagogik jihatlariga oid bir qator tadqiqotlar olib borishgan.

Karimova V.K. (2008) va Abdullayeva Q. (2019) asarlarida o'z-o'zini anglash, refleksiya, ma'naviy tarbiya va shaxsning ichki nazorati o'rtasidagi bog'liqlik ta'kidlanadi. Ularning fikricha, shaxsda o'z-o'zini boshqarish ko'nikmasini shakllantirish uchun muhitning ma'naviy-psixologik uyg'unligi muhim omildir.

Saidov S. (2022) "Tasavvuf falsafasi va adabiyotining global ahamiyati" nomli maqolasida tasavvufda tafakkur insonning "ruhiy diqqatini uyg'otuvchi" amaliy faoliyat sifatida izohlanishini ta'kidlaydi. U "tafakkur"ni o'z-o'zini tahlil, sabab-oqibatlarini tushunish va ma'no izlash jarayoni sifatida talqin etadi.

To'xtayev B. (2016) tasavvufda "muhasaba"ni shaxsning ichki suhbat madaniyati deb baholaydi. U bu amal orqali inson o'z niyatini halollik mezonida sinovdan o'tkazadi, xatolarini tan olib, o'zini takomillashtirishga intiladi. Bu yondashuv zamonaviy "self-assessment" va "reflective diary" metodlari bilan semantik uyg'unlikka ega.

Zokirova M. (2021) "Tasavvufda inson psixologiyasi" nomli tadqiqotida muhasaba va tafakkurni "psixik muvozanatni tiklovchi, ijobiy o'zgarishni rag'batlantiruvchi ichki reguliyator" sifatida tahlil qiladi. Unga ko'ra, bu amallar zamonaviy psixoterapevtik yondashuvlardagi mindfulness va emotional regulation usullariga yaqin.

Shuningdek, Yassaviy, Bahouddin Naqshband, Najmiddin Kubro risolalarida muhasaba va tafakkur insonning "doimiy hushyorlik" (muroqaba) holatini saqlab turuvchi ruhiy mexanizm sifatida bayon etiladi. "Dilni tozalash", "nafsni kuzatish", "niyatni tekshirish" g'oyalari bugungi ta'lim jarayonida o'quvchi shaxsini o'z harakati, his-tuyg'usi va o'rganish jarayoni ustidan kuzatuvchi faol subyekt sifatida shakllantirishga mos keladi.

Xorijiy tadqiqotlarda refleksiya, metakognitsiya va self-regulyatsiya nazariyalari keng o'rganilgan bo'lib, ular tasavvufiy amallar bilan metodik jihatdan yaqinlik kasb etadi.

D. Kolb (1984) o'zining "Experiential Learning" modelida o'rganishning to'rt bosqichini – tajriba, refleksiya, abstrakt konseptualizatsiya va amaliy sinov – orqali tushuntiradi. Bu model tasavvufiy tafakkur jarayonidagi "tajriba – tafakkur – natija" zanjiriga o'xshash.

D. Shon (1983) "The Reflective Practitioner" asarida o'qituvchi va mutaxassisning refleksiv faoliyatini amaliy muammolar ustidan tahlil yuritish, o'z qarorlarini baholash va yangilash jarayoni sifatida izohlaydi. Bu yondashuv tasavvufdagi "muhasaba" – o'z amallarini doimiy tahlil qilish – tamoyiliga yaqin.

B. Zimmerman (2002) "Self-regulated learning theory"da o'rganish jarayonini rejalash, monitoring va baholashdan iborat uch bosqichli mexanizm sifatida ko'rsatadi. Muhasaba ham aynan shu siklni ruhiy-axloqiy mazmunda ifodalaydi.

Flavell J. (1979) metakognitsiya terminini kiritib, insonning "o'z fikrini boshqarish qobiliyati"ni ta'limdagi muvaffaqiyat mezonini sifatida e'tirof etgan. Tasavvufdagi tafakkur ham shunga o'xshash – insonning o'z fikrini kuzatishi, nazorat qilishi va ma'naviy maqsadga yo'naltirishidir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning maqsadi – tasavvufdagi “muhosaba” va “tafakkur” amallarining nazariy-konseptual mazmunini aniqlash, ularni zamonaviy ta’limdagi o’z-o’zini refleksiya, metakognitiv nazorat va self-regulyatsiya tushunchalari bilan qiyosiy asosda bog’lash hamda shaxsga yo’naltirilgan ta’lim sharoitida mazkur amallarni didaktik moslashtirish tamoyillarini ishlab chiqishdan iborat. Shu orqali refleksiyaning faqat texnik ko’nikma sifatida emas, balki ma’naviy-aksiologik mazmunga ega bo’lgan, shaxsni butun holatda rivojlantiruvchi jarayon sifatida yoritish ko’zlangan.

Tadqiqot materiallari sifatida tasavvufning klassik manbalari – al-G’azzoliyning “IhyO’ ulum ad-din” asari, Qushayriyning “Risola”si, Rumi “Masnaviy”si, Naqshbandiya va Kubraviya maktablarining axloqiy-tarbiyaviy risolalari hamda Yassaviy hikmatlaridan foydalangan holda muhosaba va tafakkur tushunchalarining semantik maydoni rekonstruksiya qilindi. Zamonaviy ta’lim psixologiyasidan D. Shonning refleksiv amaliyot konsepsiyasi, D. Kolbning tajribaviy o’rganish modeli, B. Zimmerman self-regulyatsiyasi, metakognitsiya nazariyalari va ijtimoiy-emotsional o’rganish bo’yicha adabiyotlar tayanch sifatida tanlandi.

Metod sifatida matnshunoslik va mazmuniy kodlash yordamida tasavvufiy kategoriyalar ajratildi; qiyosiy-analitik yondashuv orqali ular zamonaviy konseptlar bilan bog’landi; aksiologik tahlilda ma’naviy qadriyatlar tizimidagi o’rni belgilandi; konseptual modellashtirish yordamida didaktik integratsiya tamoyillari ishlab chiqildi.

Manba tanlashda tarixiy mazmunning serqatlamliligi, muayyan tariqat yoki muallifga xos metodik nuanslar, shuningdek, zamonaviy pedagogik diskursdagi terminologik moslik mezonlari hisobga olindi. Tatbiqiy tavsiyalar ishlab chiqishda ta’lim muhitining dunyoviyligi, inklyuzivligi va madaniy xilma-xilligi, shuningdek, ixtiyoriy ishtirok tamoyili ustuvor qoida sifatida qabul qilindi.

Tasavvufiy amaliyotda “muhosaba” – shaxsning ichki dunyosini hisobotga tortish, niyat va amal o’rtasidagi masofani qisqartirish, o’zini kuzatish orqali nafs harakatini idrok etish madaniyatidir. U doimiy ravishda vaqtning ikki qutbga – o’tgan va kelajak lahzalarga – ko’z tashlaydi: o’tgan ishlarni me’yor va niyat mezonida baholaydi, kelajak amallar uchun maqsad va niyatni musaffolashtiradi. Bu jarayon o’zida kognitiv kuzatuvni, affektiv o’zini tartibga solishni va irodaviy qarorlarni birlashtiradi. Shu ma’noda, muhosaba zamonaviy self-regulyatsiya nazariyasidagi maqsad qo’yish, o’zini monitoring qilish, strategiyani moslashtirish va natijani baholash bosqichlari bilan semantik uyg’unlikka ega. Biroq tasavvufiy talqinda bu amaliyotning aksiologik yadrosi kuchli: niyatning ixlosga yaqinlashuvi, gunoh va kamchilikni tan olishdagi halollik, o’ziga rahm va boshqalarga rahm-shafqat, xizmatga tayyorlik, riyodan qochish kabi fazilatlar muhosabaning asosiy maqsadini belgilaydi.

“Tafakkur” esa borliqqa ma’no berish, kishi o’z hayotining yo’nalishi, amal va oqibat, vaqt va abadiyat munosabatini mulohaza qilish, o’zining insonga xos vazifalarini anglash orqali ruhiy hushyorlikni mustahkamlash jarayonidir. Tafakkur kognitiv operatsiyalardan iborat fikr yuritishdan ko’ra kengroq: unda sukut, kuzatish, ichki savol-javob, hayrat va shukur kabi affektiv holatlar hamohang harakat qiladi. Pedagogik nuqtai nazardan qaralganda, tafakkur – tajribadan ma’no chiqarishning yuqori darajali shakli bo’lib, metarefleksiya, ya’ni refleksiyaning o’zi ustidan ham mulohaza yuritish bilan bevosita bog’lanadi. Tafakkur o’quvchidagi “nima qildim?” savolidan “nimaga qildim?” va “qanday yashashni xohlayman?” kabi aksiologik savollarga o’tishni ta’minlaydi; bu esa ma’no izlash motivini kuchaytiradi, o’rganishning ichki manbalarini uyg’otadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Zamonaviy ta’lim psixologiyasi refleksiyaning ko’pincha strategik o’rganish bilan bog’laydi. Kolb tajribaviy o’rganish siklida “reflektiv kuzatish” bosqichi tajriba ustidan mulohaza yuritishni talab qiladi; Shon refleksiv amaliyotchini harakat jarayonidayoq o’zining qarorlarini tekshiruvchi, keyin esa tajriba ustidan tizimli fikr yurituvchi subyekt sifatida tasvirlaydi. Zimmerman self-regulyatsiya modelida rejalash, monitoring va baholash uchligi refleksiyaning strukturaviy karkasi bo’lib xizmat qiladi. Tasavvufiy muhosaba va tafakkur aynan shu karkasga ruhiy-axloqiy mazmun qo’shadi: rejalash niyatning musaffoligi bilan uyg’unlashadi; monitoring – qalb holatini kuzatish bilan boyiydi; baholash esa faqat natija-ko’rsatkichlar bilan emas, balki halollik, rahm, adolat, xizmat kabi qadriyatlar bilan ham o’lchanadi. Shunday qilib, tasavvufiy refleksiya shaxsga yo’naltirilgan ta’limni aksiologik bazis bilan mustahkamlaydi va o’quvchining motivatsion barqarorligini oshiradi.

Muhsabaning tarbiyaviy kuchi shaxsning ichki suhbat me’yorini o’rnatishidir. U o’z-o’zini ayblash yoki maqtash ekstremalaridan saqlab, rostgo’ylik va rahmli-talabchanlik o’rtasida muvozanatni ta’minlaydi. Bunday muhitda xatoliklar muvaffaqiyatsizlik belgisi emas, o’rganish imkoniyati sifatida talqin etiladi; bu esa zamonaviy “o’sish tafakkuri” konsepsiyasiga yaqinlashadi. O’quvchi yutuq va kamchiliklarini yozma muhosaba kundaligi orqali tartibga solishi, unda maqsad, niyat, strategiya va baholashni qisqa, lekin mazmunli qayd etishi mumkin. Kundalikning ixtiyoriyligi, baholovchi emas, rivojlantiruvchi ruhda yuritilishi, maxfiylikka hurmat bilan yondashish talab etiladi. Shunda muhosaba nazorat vositasidan ko’ra ko’proq ichki suhbatni madaniylashtiruvchi amaliyotga aylanadi.

Tafakkur esa diqqatni jamlash va ongli hushyorlikni talab qiladi. Tasavvufiy ravishda bu zikr, sukut, tabiatni kuzatish, matn mutolaasi va suhbat orqali amalga oshirilgan. Ta'limiy kontekstda tafakkur uchun sokin segmentlar ajratish, matn yoki tajriba ustida savolga yo'naltirilgan mulohaza yuritish, qisqa yozma esselar orqali ma'no chiqarish, suhbat-refleksiya davralari tashkil etish mumkin. Bunda diniy ibodat shakllari takrorlanmaydi; aksincha, madaniy-aksiologik mulohaza amaliyoti sifatida sokin fikrlash uchun imkon beriladi. Bu kabi sessiyalar ixtiyoriy asosda, dunyoviy muassasa tamoyillariga mos ravishda, har bir o'quvchining e'tiqodi va qadriyatiga hurmat bilan o'tkazilganda, ular ijtimoiy-emotsional o'rganish ko'nikmalarini – xususan, o'zini anglash va boshqarish, empatiya, mas'uliyatli qaror qabul qilish qobiliyatlarini – kuchaytiradi.

Murshid–murid modelining didaktik ekvivalenti sifatida mentorlik va fasilitatsiya tahliliga murojaat qilinsa, tasavvufiy tarbiya o'qituvchining hukmron emas, balki yo'naltiruvchi, ko'ngilni tinglovchi, savol bilan fikr uyg'otuvchi rolini nazarda tutadi. Bu rol shaxsga yo'naltirilgan yondashuvdagi "o'qituvchi-fasilitator" konsepsiyasi bilan bevosita mos keladi. Muhosaba va tafakkur amallarini qo'llashda o'qituvchi tayinli javoblar beruvchidan ko'ra, o'quvchining o'z javobini topishiga sharoit yaratadigan suhbatdoshga aylanadi. Suhbat o'z navbatida refleksiyani ijtimoiy o'lchovini faollashtiradi: shaxs o'z ichki suhbat natijalarini ehtiyotkorlik bilan bo'lishar ekan, boshqalar tajribasidan ma'no chiqarishni ham o'rganadi; bu esa hamjamiyatda o'rganish madaniyatini kuchaytiradi.

Muhosaba va tafakkur amaliyotlari ta'lim samaradorligiga ta'sir ko'rsatadigan uch yo'nalishni aniq ko'rsatadi.

- *Birinchidan*, motivatsiyaning ichki manbalarini uyg'otadi: o'quvchi o'rganish sabablarini o'zi bilan bog'laydi, o'qish maqsadlarini shaxsiy qadriyatlar bilan moslashtiradi.
- *Ikkinchidan*, kognitiv strategiyalarni ongli tanlashga undaydi: o'quvchi nimaniki bilmasligini tan olib, shundan kelib chiqib resurs izlaydi, vaqtni boshqarish va murakkab vazifalarni bo'lib bajarishga moyil bo'ladi.
- *Uchinchidan*, affektiv barqarorlikni qo'llab-quvvatlaydi: xatoga nisbatan konstruktiv munosabat, stressni jilovlash, o'zini tinchlantirish va diqqatni tiklash ko'nikmalari shakllanadi. Aynan shu uch yo'nalish zamonaviy ijtimoiy-emotsional o'rganish dasturlarining markaziy ko'rsatkichlari bo'lib, tasavvufiy refleksiya ularni mahalliy ma'naviy mazmun bilan mustahkamlaydi.

Shu bilan birga, diniy-ma'naviy amaliyotlarni ta'limga integratsiya qilish ehtiyotkorlikni talab qiladi. Dunyo-qarashlar xilma-xilligi sharoitida muhosaba va tafakkurni konfessional shakllar bilan cheklash mumkin emas; ular madaniy va etik refleksiya amaliyotlari sifatida talqin qilinishi, ishtirok mutlaqo ixtiyoriy bo'lishi, baholash mezonlari esa faqat o'quv natijalari va kompetensiyalar bilan bog'liq bo'lishi lozim. Ma'naviy mazmun darsning ruhiy-psixologik muhitini insonparvarlashtirishga xizmat qilishi, biroq hech qachon o'quvchining e'tiqodi yoki shaxsiy tanlovlariga bosim o'tkazish vositasiga aylanmasligi zarur. Shunday yondashuv bilan tasavvufiy refleksiya real pedagogik qiymat kasb etadi: u shaxsiy ma'no topish imkonini kengaytiradi, o'rganishga yo'naltirilgan irodani rag'batlantiradi va hamkorlik madaniyatini kuchaytiradi.

Tajriba jihatidan qaralganda, muhosaba kundaliklari, sessiya yakunidagi qisqa refleksiv yozuvlar, haftalik shaxsiy maqsad-natija mulohazalari, kichik suhbat-doiralari, sokin fikrlash daqiqalari, matn ustida savolga yo'naltirilgan mulohaza kabi shakllar muhitga moslashtirilganda, o'quvchilarning diqqatni jamlashi, topshiriqlarni yakunlashda mustaqilligi va murakkab vazifalardan qo'rqmaslik xususiyatlarini kuchaytiradi. O'qituvchilar bunday amaliyotlar bilan bog'liq ravishda talabalarda o'z ovozi eshitilayotganini his qilish, jamoaviy hurmat va ishonch hissining ortishi, bahsda muloyimlik va dalillilikning oshishini kuzatishadi. Ushbu kuzatishlar ilmiy nazariya bilan hamohang bo'lib, refleksiya ijtimoiy kapitalning tarbiyaviy tarkibiy qismi sifatida namoyon bo'lishini ko'rsatadi.

Natijalar muhosaba va tafakkurning o'z-o'zini refleksiya metodlari sifatida kontseptual modellashuvi uchun asos yaratadi. Modelda muhosaba – rejalash, monitoring va baholash sikli bilan mos keladi; tafakkur esa tajribadan ma'no chiqarish, qadriyatlar bilan tekislash va o'z hayotiy loyihasini ko'ra bilish bilan bog'lanadi. Ikkisi birgalikda shaxsning kognitiv, affektiv va aksiologik qatlamlarini integratsiyalab, ta'limiy faoliyatni butun shaxsga qaratadi. Bu model shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasiga chuqurlik beradi: o'quvchi nafaqat "qanday" va "nima" savollariga, balki "nimaga" va "kim bo'lish" savollariga ham javob izlaydi; aynan shu jarayon o'rganishga barqaror ma'no baxsh etadi.

Tasavvufdagi "muhosaba" va "tafakkur" amallari o'z-o'zini refleksiya metodlari sifatida ko'rilganda, zamonaviy ta'limda keng qo'llanayotgan self-regulyatsiya, metakognitsiya va ijtimoiy-emotsional o'rganish yondashuvlarini mahalliy ma'naviy meros bilan uyg'unlashtirishga xizmat qiladi. Muhosaba – shaxsning niyat va amal muvofiqligini tekshiruvchi, ichki suhbatni madaniylashtiruvchi, halollik va mas'uliyatni mustahkamlovchi amaliyot bo'lib, ta'limiy jarayonda maqsad qo'yish, o'zini monitoring qilish va natijani baholash bosqichlariga

chuqur mazmun qo'shadi. Tafakkur esa tajriba ustidan chuqur mulohaza yuritish, ma'no izlash va qadriyatlar bilan tekislashni ta'minlaydi; shu tariqa o'qish jarayoni shaxsning hayotiy loyihasi bilan uyg'unlashadi. Integratsiya ehtiyotkorlik, ixtiyoriylik va insonparvar muhit tamoyillariga tayanganda, mazkur amallar baholash vositasiga emas, balki rivojlantiruvchi, ichki motivlarni uyg'otuvchi, emotsional barqarorlikni qo'llovchi refleksiv madaniyatga aylanadi. Natijada shaxsga yo'naltirilgan ta'lim faqat metodlar majmuasi bo'lib qolmay, balki ma'naviy-aksiologik asosga ega bo'lgan, o'quvchini butun mavjudot sifatida tarbiyalaydigan integrativ tizimga ko'tariladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tasavvufdagi "muhasaba" va "tafakkur" amallari zamonaviy ta'lim psixologiyasida keng qo'llanilayotgan refleksiya, self-regulyatsiya va metakognitsiya konsepsiyalari bilan chuqur ma'naviy-aksiologik o'xshashlikka ega. "Muhasaba" amali rejalash, monitoring va baholash jarayonlarini shaxsning niyat va amal birligi, halollik, rahm-shafqat va mas'uliyat fazilatlarini boyitadi; "tafakkur" esa kognitiv fikrlashdan tashqari, ma'no izlash, ichki hushyorlik va hayotiy qadriyatlar bilan uyg'un qarorlar qabul qilishga yo'naltiradi.

Tadqiqot tasdiqladiki, ushbu ikki amalni o'z-o'zini refleksiya metodlari sifatida talqin qilish ta'lim jarayonini faqat intellektual emas, balki emotsional va axloqiy jihatdan ham boyitadi. Natijada o'quvchi o'z o'rganish faoliyatini ongli, maqsadli va ma'noli tarzda boshqarish, xatoni o'sish imkoniyati sifatida qabul qilish, stressga bardoshli bo'lish va hamkorlik muhitida fikr almashishga tayyorlik kabi kompetensiyalarni rivojlantiradi.

Demak, tasavvufiy refleksiya shaxsga yo'naltirilgan ta'limni chuqurlashtiruvchi, madaniy va ma'naviy tayanchlarga ega psixologik mexanizm sifatida baholanishi mumkin. U shaxsni butunligicha – kognitiv, affektiv va aksiologik jihatdan – rivojlantiruvchi ta'lim modeli uchun konseptual asos yaratadi.

Amaliy tavsiyalar:

- Refleksiv yozuvlarni tizimlashtirish:** Ta'lim jarayonida "muhasaba kundaligi" joriy etilib, unda o'quvchi har hafta o'z maqsadi, niyati, erishgan natijasi va his-tuyg'ularini qisqa shaklda qayd etishi tavsiya etiladi.
- Tafakkur segmentlari tashkil etish:** Dars jarayonida qisqa "sokin tafakkur" daqiqalarini ajratish – o'tilgan mavzu yoki tajriba ustidan ma'noli mulohaza yuritish uchun sharoit yaratadi.
- Suhbat-refleksiya usulini joriy etish:** Guruhli suhbatlar, ochiq savollar asosida o'z tajribasini tahlil qilish, fikr almashish va empatiya ko'nikmalarini shakllantirish samarali natija beradi.
- Mentorlik va fasilitatsiya elementlari:** O'qituvchi "murshid" emas, balki "yo'naltiruvchi suhbatdosh" ro'lda faoliyat yuritib, o'quvchilarning mustaqil xulosaga kelishiga imkon yaratishi lozim.
- Ruhiiy-psixologik muhitni insonparvarlashtirish:** Refleksiya mashg'ulotlarida baholashdan ko'ra rivojlantiruvchi, tanqid emas, tahlilga asoslangan muhitni yaratish zarur.
- Ixtiyoriylik tamoyilini saqlash:** Muhasaba va tafakkur amaliyotlari diniy emas, madaniy-aksiologik shaklda talqin qilinib, ishtirok to'liq ixtiyoriy bo'lishi kerak.
- Metodikani ilmiy asoslashini kengaytirish:** Kelgusida bu modelni ijtimoiy-emotsional o'rganish dasturlari, meditatsiya va mindfulness texnikalari bilan qiyosiy o'rganish tavsiya etiladi.
- Mahalliy metodik modullar yaratish:** Tasavvufiy refleksiya asosida o'qituvchilar va talabalar uchun raqamli o'quv modullari (video, interaktiv topshiriqlar, kundalik shablonlari) ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- Абу Хомид ал-Ғаззолий. Ихё' улум ад-дин. Т. 1–4. – Қоҳира: Дар ал-фикр, 2004. – 2000 б.
- Қушайрий Абу'л-Қосим. Рисола (ат-Тасаввуф). – Бейрут: Дар ал-кутуб ал-илмия, 2002. – 432 б.
- Жалолiddин Румий. Маснавийи маънавий. Танқидий матн. – Техрон: Интишорот-и Софийон, 2003. – 756 б.
- Ибн ал-Арабий М. Ал-инсан ал-камилъ. – Бейрут: Дар ал-кутуб ал-илмия, 1999. – 312 б.
- Аҳмад Яссавий. Девони ҳикмат. – Тошкент: Фафур Фулом, 1991. – 240 б.
- Баҳоуддин Нақшбанд. Мақомат ва рисолалар. – Тошкент: Фан, 1993. – 186 б.
- Нажмиддин Кубро. Фавоҳиҳ ал-жамол ва фавотиҳ ал-жалол. – Техрон: Марказ-и нашр, 2001. – 264 б.
- Rogers C. On Becoming a Person. – Boston: Houghton Mifflin, 1961. – 420 p.
- Dewey J. Experience and Education. – New York: Macmillan, 1938. – 91 p.

10. Schön D. A. The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action. – New York: Basic Books, 1983. – 374 p.
11. Kolb D. A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. – Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1984. – 256 p.
12. Zimmerman B. J. Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview. – Theory into Practice, 2002, 41(2), 64–70.
13. Flavell J. H. Metacognition and Cognitive Monitoring. – American Psychologist, 1979, 34(10), 906–911.
14. Kabat-Zinn J. Wherever You Go, There You Are: Mindfulness Meditation in Everyday Life. – New York: Hyperion, 1994. – 278 p.
15. Mezirow J. Transformative Dimensions of Adult Learning. – San Francisco: Jossey-Bass, 1991. – 272 p.
16. Gardner H. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. – New York: Basic Books, 1983. – 412 p.
17. Назаров Қ. Миллий маънавият ва тарбия. – Тошкент: Ўқитувчи, 2015. – 208 б.
18. Ўзбекистон Республикаси. “Таълим тўғрисида”ги Қонун. – Тошкент, 2020. – 32 б.
19. Hattie J., Timperley H. The Power of Feedback. – Review of Educational Research, 2007, 77(1), 81–112.
20. Elias M. J. et al. Promoting Social and Emotional Learning: Guidelines for Educators. – Alexandria, VA: ASCD, 1997. – 179 p.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.